

Taborski, Roman

Sprawozdanie z działalności Towarzystwa : Sprawozdania z działalności Wydziałów : Wydział I językoznawstwa i historii literatury : Streszczenia : Dwujęzyczność jako cecha charakterystyczna literatury Młodej Polski

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 52, 125-126

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DWUJĘZYCZNOŚĆ JAKO CECHA CHARAKTERYSTYCZNA LITERATURY
MŁODEJ POLSKI

Stosunkowo wielu pisarzy polskich na przełomie XIX i XX wieku podejmowało próby przeobrażenia się w pisarzy dwujęzycznych, którzy obok twórczości w języku rodzimym tworzyli w którymś ze znanych sobie języków obcych. Pisarze ci uprawiali twórczość w językach obcych w nadziei, że w ten sposób, dzięki usunięciu bariery mało znanego własnego języka, uda im się łatwiej wprowadzić własne utwory do ogólnoeuropejskiego obiegu literackiego. Poza posługiwaniem się którymś z powszechnie znanych języków celowi temu miało również służyć podejmowanie tematów uniwersalnych, ponadnarodowych, w pełni zrozumiałych dla zagranicznych odbiorców.

Najbardziej charakterystycznymi przykładami tego zjawiska była dwujęzyczna, polsko-niemiecka twórczość Stanisława Przybyszewskiego i Tadeusza Rittnera. Jednak dzieje dwujęzycznej kariery tych dwóch pisarzy potoczyły się dosyć odmiennie.

Pierwsze utwory Przybyszewskiego, który w 1889 r. wyjechał ze swych rodzinnych stron na studia do Berlina, napisane w języku niemieckim, ukazywały się w Niemczech począwszy od roku 1892. Począwszy od roku 1897 były publikowane w Polsce odautorskie przekłady—parafrazy na język ojczysty większości spośród nich. Od 1901 r. zaczęły się ukazywać pierwsze utwory Przybyszewskiego napisane najpierw w języku polskim. Przybyszewski do końca życia pozostał pisarzem dwujęzycznym, jednak od powrotu do kraju w 1898 r. twórczość w języku ojczystym zaczęła w jego dorobku zdecydowanie dominować. Zdaniem większości badaczy Przybyszewski najlepsze utwory napisał w okresie niemieckim, później, po powrocie do kraju, już tylko powtarzał samego siebie, i to w sposób coraz mniej sprawny artystycznie. Nie zmienia to jednak faktu, że oddziaływanie pisarstwa Przybyszewskiego w jego własnym kraju było o wiele istotniejsze i bardziej długotrwałe aniżeli w Niemczech.

Tadeusz Rittner, który od jedenastego roku życia aż do śmierci mieszkał w Wiedniu, w początkowym okresie był pisarzem wyłącznie polskim. Z czasem jednak, pod wpływem oddziaływania wiedeńskiego środowiska literackiego, przeobraził się w pisarza dwujęzycznego, polsko-niemieckiego. Uzyskał pewien rozgłos na terenie niemieckiego obszaru językowego, jego sztuki były grane z powodzeniem na scenie wiedeńskiego Burgtheater oraz czołowych teatrów Niemiec. Jednak literacka i teatralna kariera Rittnera na terenie języka niemieckiego okazała się dosyć efektywnym, ale krótkotrwałym epizodem, obecnie jest on już tam od dawna pisarzem prawie zupełnie zapomnianym. Natomiast w Polsce jest pisarzem wciąż żywym i aktualnym, trwale obecnym w repertuarze polskich teatrów i telewizji. Tymczasem nie ulega wątpliwości, że dążenie do zdobycia zagranicznego rozgłosu odbiło się ujemnie na dalszym rozwoju polskiego pisarstwa Rittnera.

Jak widać, ocena pisarstwa w obcym języku wypada w przypadku Przyby-

szewskiego i Rittnera zupełnie odmiennie. Strzeżmy się zatem przed podejmowaniem w tym zakresie jakichkolwiek zbyt pochopnych, jednoznacznych uogólnień.

Ewa Rzetelska-Feleszko

DZISIEJSZA SYTUACJA JĘZYKOWA NA ŁUŻYCACH

W wykładzie przedstawione zostały rezultaty naukowych wyjazdów Autorki na Łużyce z lat 1988 i 1989.

Liczba Łużyczan (około 60 000) używających rodzimego języka szybko spada. Równocześnie zmniejsza się zakres użycia języka łужицкого. Występuje przy tym wyraźna różnica pomiędzy obszarem zamieszkałym przez ludność katolicką, gdzie język i poczucie narodowościowe dobrze się utrzymują, a terenami o ludności ewangelickiej, gdzie i język, i kultura łужицка zamierają. W wykładzie przedstawiony został zakres utrzymywania lub zaniku języka łужицкого w różnych sferach życia na przykładzie dwóch wsi: katolickiej (Rózzant) i ewangelickiej (Malesecy).

Szczególnie interesujące okazały się różnice w zakresie używania (lub zaniku) imion i nazwisk łужицких. We wsi ewangelickiej, pod wpływem czynników zewnętrznych, ale także w wyniku słabości grupy łужицкой, rodzime formy imion i nazwisk wychodzą z użycia, pozostają zaś jedynie formy zgermanizowane. We wsi katolickiej funkcjonują równoległe dwa kody nazewnicze: łужицки i niemiecki.

Również zbadanie leksykalnych pożyczek niemieckich w dialektach (na materiałach łужицкого atlasu gwarowego) wykazało wyraźne różnice liczbowe pomiędzy wsiami obszaru katolickiego i ewangelickiego.

Sprawą, o której w NRD niewiele się mówiło, a która stanowi dla Łużyczan i ich tożsamości szczególnie silne zagrożenie, są odkrywkowe kopalnie węgla brunatnego. Zlokalizowane są one w różnych częściach obszaru łужицкого, niszczą zaś całe wsie i ich kompleksy, przyczyniając się do dezintegracji i szybkiej germanizacji ludności łужицкой.

Zagrożenie to systematycznie się rozszerza, obejmując coraz to nowe tereny. W perspektywie rysuje się zniszczenie ostatniego bastionu Łużycyzny — katolickiej części Górnych Łużyc.

Irena Dobrzycka

MURIEL SPARK NA TLE POWOJENNEJ POWIEŚCI ANGIELSKIEJ

Twórczość Muriel Spark (ur. 1918) w znacznej mierze jest reprezentatywna dla powojennej powieści angielskiej, jest powiązana z jej nurtami i tendencjami. I tak — najambitniejsza jej powieść *The Mandelbaum Gate* (1965) jest epickim obrazem Jeruzolimy z 1961 r., mniej rozbudowana aniżeli sagi C. P. Snowa,